

Р. СЛОВЦОВ
ХАРУН АЛ РАШИД

Превод от руски: Крум Йорданов, —

chitanka.info

„И Шехеразада казала:

— Говорят за царя на епохата, халифът Харун Ал Рашид, който повикал веднъж своя везир Джафар и му казал: «Аз искам да сляза в града и да попитам народа за поведението на представителите на властта, и всеки, от когото се оплачат, ние ще го уволним, а когото похвалят — ще наградим». — «Слушам и се подчинявам» — казал Джафар. И халифът с Джафар и Масур слезли и преминали през целия град, като обиколили всички улици и площади“.

Историкът разказва за багдадския халиф по-другояче от Шехеразада в „Хиляда и една нощ“. Харун Ал Рашид е ходел неведнъж нощем по Багдад „инкогнито“ със своя любимец Джафар, синът на великия везир Яхия, и евнуха Масур. Но той съвсем не мислел да защитава от несправедливите съдии вдовиците и сираците, да оженва влюбените бедняци или да наказва рушветчиите полицаи. Тия нощни разходки напомняли по-скоро „турнето на великите князе“ по Багдадския „Монмартър“. Когато халифът се уморявал от разкоша на придворния живот, харема, любимците, ласкателите поети, музиката и пиршествата — той търсел промяна, търсел оная свобода, която дава простият плащ, вместо коприната и скъпоценностите.

Страната се управлявала от великия везир Яхия, който произхождал от знаменитото персийско семейство Бармекидите; още при дядото на Харун той заемал висок пост в държавата. Такива постове заемали също неговите синове и роднини. Яхия бил възпитател на Харун: Кайзуран умъртвила своя най-голям син Хади и сложила на престола по-младия. Синът на Яхия, Фадл, забележителен пълководец, командвал армията и бил губернатор на една далечна провинция. Ролята на това семейство била толкова голяма в епохата на разцвета на арабския халифат, толкова огромно било тяхното влияние и богатство, че „векът на Харун Ал Рашид“ със същото право може да се нарече „век на Бармекидите“. И техният неочакван трагически край се явява най-мрачното събитие в бляскавото царуване на Харун Ал Рашид, най-тъмното петно върху паметта не на приказния, а действително исторически багдадски халиф.

Харун, наричан „цар на царете“, бил от династията на Абасидите (786 — 829). Той властвувал над огромна империя, която се простирала, номинално разбира се, от бреговете на Атлантически океан до степите на Туркестан, от Черно море до Индия. Нейният център бил Багдад — град с 800,000 жители, столица не само на халифа, но и на цяла цивилизация, тая, която през IX век на нашата ера достигнала един разцвет, аналогично много по-голям от по-късния западен Ренесанс. Бармекидите управлявали с голямо изкуство. Търговията и промишлеността на страната разцъфтели. Месопотамия станала истински кръстопът на търговията на Изток. Полетата давали приказна жътва благодарение на превъзходната система на оросяването. Пътища, мостове, крепости, дворци, джамии извиквали учудването на чужденците. А в своя дворец халифът — просветен меценат — събирал най-добрите поети, музиканти, учени и с тия събрания могли да съперничат само празниците на Бармекидите, велможи с изящен вкус, любители на споровете между учените и теолозите. Те, както и Харун през първия период на своето царуване, дълбоко почитайки Корана, внасяли в религията на персийския дух критика и тънко тълкувание.

Славата на Харун Ал Рашид се разнасяла далече зад пределите на Азия. През 800 година на халифа съобщили, че някакъв крал на име Карл, властващ над неверните някъде далече, още по-далече от Византия и арабска Испания, изпратил при него двама посланици със странни имена — граф Ландфрид и граф Сигизмунд. Техен преводач бил един евреин на име Исак. Харун доста дълго накарал да чакат посланиците на Карл Велики, тръгнали от Франция преди три години. Те имали пред халифа трудна задача — кралят на франките искал да получи от Харун Ал Рашид правото да защитава християните поклонници, отправящи се на Гроба Господен. Но предлогът за посолството бил избран друг — още по-невинен. Карл твърде много обичал редките зверове и си устроил в Аахен истинска зоологическа градина. Той молел всемогъщия халиф да му подари един слон за неговата зверилница. Халифът приел най-после посланиците, но без особени почести, такива каквито той оказвал на посланиците на китайския багдихан, византийския император или индийския владетел. Двамата френски графове и източния евреин имали за това твърде скромнен вид. Но Харун благосклонно изслушал преведените от Исак

приветствия от „Карле“, царстващ, макар и в далечна страна, но знаещ за блясъка и могъществото на халифа. Харун заповядал да дадат на посланиците на „Карле“ един хубав слон, а заедно с това се съгласил и на другата молба на християнския крал: „Нека той защитава своите едновеци на Изток, стига с това да не намалява властта и престижа на халифа“.

Графовете Ландфрид и Сигизмунд си тръгнали обратно. С тях тръгнал и ловкият Исак, който карал слона. През октомври 801 година те благополучно слезли на каталонското пристанище Ванд и се започнало триумфалното шествие на слона през цяла Франция до самия Аахен, където Исак предал слона на Карл Велики, за негово най-голямо удоволствие.

Отношенията, които се създали между Харун Ал Рашид и краля на франките при посредничеството на скромния еврейин и големия слон не се прекъснали. Карл Велики още няколко пъти пращал посланици в Багдад за разрешение на въпросите, свързани с „мандата“ на френската империя над християнската община на Изток. Харун Ал Рашид на свой ред изпратил в Аахен посланици с богати подаръци. Преминаването по Франция на великолепните арабски велможи, напомнящо източните приказки, направило не по-малко впечатление от изпратения преди няколко години слон от халифа.

Сам Харун често пътувал из своето царство, като участвувал във военни походи или ходел на поклонение в Мека. Най-значително било поклонението през 802 година. Халифът бил съпровождан от двамата си синове — Емин и Мамун, великия везир Яхия и Джафар, също изпълняващ везирска длъжност. В свещената стая Кааби халифът трябвало да разреши дълго измъчващия го въпрос, съдбоносен въпрос за всеки източен владетел — кого от синовете си да назначи за наследник на престола. „Владетелю на хората — напомнял му старикът Яхия — всяка грешка може да се поправи, освен тая, що се отнася до престолонаследничеството“.

След дълги колебания, Харун решил да раздели властта между двамата си синове, като мислел по тоя начин да удовлетвори и техните привърженици. Той прочел своята заповед в самия храм и накарал синовете си да се закълнат, че те ще я уважават. После, за по-голяма важност, новата заповед била закачена на стената на джамията. Но прислужникът, който вземал свитъка, го изпуснал и той се търкулнал в

краката на халифа. Лош знак. С натъжено сърце се връщал в своята столица Харун.

По пътя той се спрял в Аибар, на Ефрат, където имало халифски дворец. Джафар също имал тук свой разкошен дом. И сега халифът бил благосклонен към своя любимец. Но няколко дена след пристигането, Джафар узнал, че по заповед на Харун бил убит неговият секретар. Джафар, развълнуван, отишъл в двореца.

— Той беше неверующ — спокойно казал Харун. — Но ти не се вълнувай! Неверующият е презрян човек. А Джафар си остава Джафар. Той и неговото семейство са най-голямо украшение на моето царство.

И халифът заповядал да изпратят на Джафар и неговия брат скъпи подаръци — дрехи и украшения. На другия ден те отишли заедно на лов, но вечерта Харун не поканил при себе си Джафар. „Аз ще прекарам вечерта в харема, а ти си отиди вкъщи и се весели. Твоят другар няма да те забрави“. Халифът не отишъл в харема. Той останал сам и повикал при себе си Масур, най-верния евнух.

— Иди веднага при Джафар и ми донеси главата му.

Масур стоял неподвижно — така невероятна му се струвала заповедта. На устните на халифа се показала пяна от ярост. Евнухът се поклонил и излязъл.

След няколко минути той бил в дома на фаворита. Джафар слушал музика. Слепият поет Абузакар свършвал своята песен: „Не отивай далече. Няма човек, при когото през нощта или деня не би дошла смъртта“.

— Халифът те вика при себе си — казал, ниско покланяйки се, Масур.

И едва те излезли из вратата — и хората, които стояли в засада, хванали Джафар, здраво го вързали и го отвели в двореца. Масур влязъл при халифа.

— Къде е главата на Джафар?

— Тук в двореца — отговорил Масур.

— Аз ти заповядах да ми я донесеш, не се бави, иначе ще хвъркне твоята глава!

Масур се върнал в стаята, където чакал свързаният Джафар, и след няколко минути главата на другаря лежала пред халифа на меден щит — окървавена и с угаснали очи.

А в това време конници вече препускали към Багдад и навсякъде, където Бармекидите имали имения, дворци, видни привърженици. Да се арестуват всички, да се конфискува всичко, сменят от всички длъжности — гласяла заповедта на халифа. Привечер в Багдад докарали на едно муле, като прост ужасен товар, главата и трупа на Джафар. Тялото разкъсали на две части и го поставили на странични мостове на града. Главата висяла над главния мост.

Потресаващо било впечатлението, което направила тая неочаквана разправа с Бармекидите. Те въплъщавали в себе си хорското щастие и успех, удивлявали им се, завиждали им, но ги и обичали. И ето, с едно махване на ръката на халифа всичко се срутило в долината на смъртта, затвора и униженията. Харун искал да унищожи всеки спомен за хората, които дали такъв блясък и на самата негова слава. Той забранил публично да се произнася тяхното име, да се пеят за тях песни; полицията разгонвала любопитните, които се събирали около техните разорени домове. Но нещастиято станало така легендарно, както и успехът, и поетите припомняли за съдбата на Бармекидите, които призовавали хората да бдят над своето щастие. На когото то се усмихва, да не забравя трупа на Джафар, висящ на багдадския мост.

Какво е предизвикало тая разправа с Бармекидите? Защо Харун така коварно и жестоко убил Джафар, който от детинство му бил най-близкият човек? Той искал да унищожи семейството, което станало истински негов съперник във властта; против Бармекидите интригувала и жената на халифа Зобеида, имаща над него голямо влияние. Но имало вероятно и други, по-интимни и по-дълбоки причини. Харун дал на Джафар за жена своята сестра Абасу, която той обичал така горещо, както и Джафар. Но в любовта си към Абасу халифът изпитвал не само другарски чувства, но и братска привързаност. Това е чисто източно сплитане на страстите и ревността, което изглежда е погубило Джафар, а с него и цялото семейство на Бармекидите.

За Харун настъпил нов период в живота, мрачен период на държавни затруднения, безпокойства, религиозен фанатизъм, душевна самотност. На пръстена на халифа бил изрязан девиза: „Бог е опората на Харун“. Той заповядал да го заменят с тревожното предупреждение: „Бъди на поста, Харун!“

В разните краища на държавата се бунтували покорените племена. Харун сам потушавал тия въстания. На два пъти през последните години той воювал срещу Византия. Император Никифор Логофет, щом стъпил на престола, дръзко отказал да плати на халифа данъците. „Императрицата, моя предшественица, ви считаше за «тур», а аз — за «пешка» — писал Никифор, очевидно обичащ шахмата. — Тя ви плащаше данък, тогава, когато вие сами сте длъжни да ни плащате двойно. Това е извинително само за една слаба и глупава жена“. Харун отговорил кратко: „Харун е повелителят на верующите. Никифор е християнско куче. Аз прочетох твоето писмо, сине на езичниците. Ти ще видиш моя отговор много по-скоро, отколкото ще го чуеш“. Против „християнското куче“ Харун трябвало да води две войни. Втората се свършила през 806 г. с вземането на Хераклея и разгрома на гръцката армия.

През лятото на 808 г. избухнало въстание в Бухара. Харун, без да гледа на своето неразположение (той бил тогава 50-годишен) сам застанал начело на войските. По пътя се разболял и легнал в Туса, малък персийски град. Пристигналият от Индия лекар не помогнал. Халифът не могъл да спи, постоянно го мъчели кошмари, явявали му се сенките на избитите — трупът на убития му брат, през който той прекрачил, качвайки се на престола, и окървавената глава на Джафар. Но същевременно го обхващали и припадъци на жестокост. Той заповядал да разстрелят брата на водителя на бунтовниците в негово присъствие, и не само да го разстрелят, но и да разрежат трупа на части. Не дочаквайки впрочем края на страшното зрелище, той изгубил съзнание.

На другия ден Харун почувствувал, че смъртта приближава. Той заповядал да донесат материята за савана и сам избрал парчето от тънко платно. После го изнесли в градината. Тук той посочил мястото за своя гроб и заповядал в негово присъствие да се изкопае гроба в червената глинеста земя. После той си написал завещанието, разпределил големи суми на близките си и бедните и вече спокойно очаквал своя край. „Не се грижете за мене — говорел той, — никой от моите прадеди не е умирал спокойно. Мислете за това как да се потуши въстанието“. Той умрял на 24 март 809 г. Неговите последни думи били: „Харун е владиката на верующите. В неговия род умеят да умират“.

Халифът бил погребан в гроба, изкопан пред неговите очи. Направили му разкошен мавзолей. Платани шумели над паметника и в техните клони пеели птици. Минали години и столетия, и след четири века не останала нито следа от мавзолея на великия халиф. Армиите на варварите разрушили всичко, и последните остатъци от цивилизацията на Харун Ал Рашид.

Но от изчезналата гробница излязъл новият образ на Харун, още по-великолепен и вече безсмъртен. Пред него се открили вратите на легендата, чудесните градини на Хиляда и една нощ.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.